ISSN: 2383-3483; Journal of Police Medicine. 2022;11(1):e27

Journal of Police Medicine

ORIGINAL ARTICLE OPEN ACCESS

Effectiveness of Communication Skills Training for Social Adaptation and Responsibility of Bully Girl Students in Karaj

Leila Yassini[1] PhD Candidate, **Ghamar Kiani**[1*] PhD, **Mohammad Mojtabazadeh**[2] PhD

[1] Department of Psychology, Faculty of Humanities & Arts, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran
[2] Department of Administrative Sciences & Management, Faculty of Humanities, Khodabandeh Branch, Islamic Azad University, Khodabandeh, Iran

ABSTRACT

AIMS: It seems necessary to carry out intervention programs to control bullying. The current research aimed to investigate the effectiveness of communication skills training on social adaptation and responsibility of bully girl students in Karaj.

MATERIALS AND METHODS: This research is a semi-experimental type with a pre-test-post-test design with a control group. The statistical population included all 10th-grade bully girl students from the area 2 of Karaj city in the academic year 2018-2019 among which 30 students who had a high score in the bullying questionnaire and a low score in the California accountability questionnaire and Sinha and Singh's social adjustment were randomly replaced in two experimental and control groups with 15 people. The communication skills training program was implemented in 10 sessions in the experimental group. Data analysis was done using descriptive methods and analysis of covariance in SPSS 23 software.

FINDINGS: The age of the experimental and control groups was between 16 and 18 years. The average post-test scores of the experimental group were 16.20±2.18 and responsibility 25.13±3.81, which had an increase compared to the pre-test scores (11.87±2.07 and 13.60±2.99, respectively). There was a statistically significant difference in the two groups ($p<0.05$). Communication skills training in the experimental group could explain 75% of the variance of the dependent variable ($p<0.001$; $F=66.980$; $Eta=0.713$).

CONCLUSION: Communication skills training can be used as a suitable intervention method to help the adaptation process and responsibility in students.

KEYWORDS: Bullying; Communication Skills; Social Adjustment; Social Responsibility

How to cite this article:

Yassini L, Kiani G, Mojtabazadeh M. *Effectiveness of Communication Skills Training for Social Adaptation and Responsibility of Bully Girl Students in Karaj*. J Police Med. 2022;11(1):e27.

***Correspondence:**

Address: Faculty of Humanities & Arts, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran,
Postal Code: 4515736555
Tel: +982433471711
Mail: kherad739@yahoo.com

Article History:

Received: 21/05/2022
Accepted: 20/07/2022
ePublished: 03/08/2022

Copyright © 2022, Journal of Police Medicine | This open access article is licensed under a *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License*

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

and implementing the school bullying questionnaire and social adjustment and responsibility questionnaires, 30 of them who had the highest score in the bullying questionnaire and a low score in the California responsibility and social adjustment questionnaire of *Sinha* and *Singh* (٩٧ people), were selected as samples. These people were selected based on their age, educational and family status, and pre-test scores, and then they were randomly replaced in the two experimental and control groups (15 people each group) [25].

USED DEVISES & MATERIALS

The Olweus School Bullying Questionnaire (R-VQ/OB) [24-27], Sinha and Singh Social Adjustment [25, 28], and California Responsiveness (1987) [29-31] were used to collect data.

METHODS

To conduct the study, communication skills were taught in the experimental group, but no educational intervention was done in the control group. Two weeks after the end of the training, social adjustment and responsibility questionnaires were performed as a post-test. It should be noted that the sample people in both groups were matched in terms of educational level, major, and grade. In the present study, the educational package of communication skills (*Ahmadi et al*.) was used [32]. The validity of this protocol was confirmed by the creators as well as two expert professors. Experimental interventions were implemented for the experimental group during 10 sessions as a group in one of the high school classes that were determined by school administrators and counselors. Two sessions were held every week for 60 minutes. In this research, the students were not just listeners and interacted with the researcher during the sessions (Table 1).

Table 1) Summary of sessions of communication skills training package by Ahmadi et al. (2012)

Meeting	Subject	brief description
1	Introducing the researcher and the students and explaining the purpose of the research	Familiarizing the students and the researcher with each other, stating the rules and expectations (such as cooperation, attending on time, etc.) and stating the purpose of the research, conducting and implementing the pre-test
2	Explanation of communication skills	Preparation and termination of useful communication, barriers to effective communication, description of the communication model
3	Explaining the types of communication methods (verbal (and non-verbal	Non-verbal language and its interpretation, physical characteristics and environmental factors in non-verbal communication
4	Listening skills	Types of listening, barriers to listening, mastering listening skills during relationships
5	Types of empathy methods	Reflecting feelings and meanings, empathy and giving a firm but flexible answers
6	.“The skill of saying “no	Types of self-expression, its benefits and functions, the way to “communicate in society, saying “no
7	Explanation of self-expression	Six stages of self-expression, power cultivation
8	Explain the nature of the conflict	Conflict and its types, methods of preventing and controlling personal and group conflicts
9	Explaining the solution to the problem	Participatory problem solving method and its application and problem- solving process methods
10	Summarizing and reviewing the contents of all sessions and conducting the post-exam	Honesty, empathy and love, design and implementation of a letter of commitment to apply communication skills and answer students’ doubts regarding the content of the treatment protocol, implementation of the post-exam

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

نشریه علمی پژوهشی طب انتظامی دوره ۱۱، شماره ۱، ۱۴۰۱

INTRODUCTION

Bullying is considered a serious issue in the school environment, especially if it occurs frequently. [1]; because it causes psychological and academic problems in school [2]. ... [3]. Research conducted among school students in more than 40 countries has shown that the rate of bullying varies between countries and ranges from 8 to 45 percent among boys and from 4.8 to 35.8 percent among girls. The rate of bullying among ninth-grade students in Brazil increased from 4.5% in 2009 to 7.2% in 2012 and 7.4% in 2015, and its prevalence was similar in both sexes [4]. To overcome or reduce bullying, several school-based interventions are being designed and implemented around the world [5]. Since the nature of the bullying construct is a constructive inability to interact with peers, it seems that an intervention program such as communication skills can also be used to have a positive effect in reducing bullying [6]. ... [7, 8]. Research has shown that communication skills training has an impact on self-confidence and empathy [9] and the amount of self-evaluation [10]. *Kerr et al*. [11] in a meta-analytic review regarding the effectiveness of communication skills to improve nurses' communication with patients from 1998 to 2018, published in English in databases (Medline, Cinahl, Embase, Psychinfo Cochrane), identified 7811 articles that the results of the surveys show a significant increase in the skills of nurses after receiving communication skills training. One of the goals of teaching communication skills is to increase the ability of social adjustment of learners in the social context, especially in the educational environment [12]. ... [13-18]. Researchers have shown that teaching communication skills significantly improves school adjustment and increase responsibility among students [19-21]. ... [22]. *Ahmadi et al*. have found that low adjustment and lack of responsibility of learners in interacting with school and society are caused by weak communication skills [23]. Researchers believe that the best way to increase the adjustment of adolescents and the responsibility of bullies is to strengthen their communication skills. As a result, social adjustment and responsibility have a close relationship with the ability of communication skills [21].

AIM(s)

Considering the importance of community-oriented interventions in the field of bullying and its consequences, and the lack of research in the field of educational interventions on social adjustment and responsibility, the main issue in this research was to investigate the effectiveness of communication skills training in the social adjustment and responsibility of bullying female students in Karaj.

RESEARCH TYPE

The current research is an experimental type with a pre-test-post-test design with a control group.

RESEARCH SOCIETY, PLACE & TIME

The statistical population of the research was all bullied female students in the 10th grade of district 2 of Karaj, Iran in the academic year of 2020-2021. The statistical sample was selected from public school students.

SAMPLING METHOD & NUMBER

First, six secondary schools of district 2 of Karaj city were randomly visited. Students with a history of bullying in these schools were identified by the executive staff and teachers of the schools. After identifying these people

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

variance of the dependent variable. (Table 6)

Table 4) Average research variables

independent variable	Group	Dependent variable	pre-test		Post test	
			Mean	standard deviation	Mean	standard deviation
Communication skills	experiment	Social adjustment	11.87	2.07	16.20	2.18
	Control		12.27	2.05	11.67	2.06
	experiment	Responsibility	13.60	2.99	25.13	3.81
	Control		14.20	3.84	14.07	3.22

Table 5) The results of univariate covariance analysis to determine the effectiveness of communication skills training in the social adjustment of bully female students.

Source of changes	SS	df	MS	F	p-value	Eta
Constant	186.886	1	186.886	40.403	0.001	0.599
pre-test	0.443	1	0.443	0.096	0.759	0.004
intervention	116.461	1	116.461	25.178	0.001	0.483
error	124.890	27	4.626	-	-	-
Total	6319	30	-	-	-	-

Table 6) The results of univariate covariance analysis to determine the effectiveness of communication skills training in the responsibility of bully female students.

Source of changes	SS	df	MS	F	p-value	Eta
Constant	284.747	1	284.747	20.738	0.001	0.434
pre-test	37.409	1	37.409	2.725	0.110	0.092
intervention	919.666	1	919.666	66.980	0.001	0.713
error	370.724	27	13.731	-	-	-
Total	12908	30	-	-	-	-

MAIN COMPARISION to the SIMILAR STUDIES

Teaching communication skills were effective in students' social adjustment; this finding was consistent with the results Shariat [19], Bavzin, Sepahvandi and Ghazanfari [20], Rabbani [21], Bahadori and Habibi [33]. In explaining this finding, it can be said that since the educational protocol of communication skills consists of three components of managing emotions and feelings, perception of others, and self-expression, by preventing and increasing the power of adjusting to others and increasing the threshold of tolerance, it leads to the improvement of reflective problem-solving style and decrease impulsive and bullying behaviors which directly lead to reducing interpersonal problems and improving students' social adjustment. ... [34]. Learning skills such as how to interpret body language as well as ways of using this part of non-verbal communication, using appropriate ways of self-expression, and problem-solving skills make students able to recognize the state and negative physical and emotional signs of anger and internal and external factors and finally use alternatives to bullying, instead of suppressing or losing temper. [34]. Also, teaching communication skills were effective in social adjustment. The result of this hypothesis was consistent with the research results of Shariat and Ahmadi et al [19, 23]. ... [35]. Students who have excellent communication skills show more adaptive behaviors, and are more popular and accepted among their peers; as a result, with the encouragement and feedback they experience from people, they have a positive self-evaluation of themselves and

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

نشریه علمی پژوهشی طب انتظامی دوره ۱۱، شماره ۱، ۱۴۰۱

ETHICAL PERMISSION

This project was approved by the Research Council of Payame Noor University with the code of IR.IAU.Z.REC.1399.68.

STATISTICAL ANALYSIS

The collected data were analyzed using SPSS 23 software and using covariance analysis. A significance level of 0.05 was considered.

FINDING by TEXT

The age of the studied samples in the experimental and control groups was between 16 and 18 years, which was recorded separately in Table 2. The result of the Kolmogorov-Smirnov test for all variables was greater than 0.05, which indicated the normal distribution of the data in the variables. Also, according to the Box's M test, the equality of the covariance matrix of the dependent variables was not significant between the experimental and control groups (p>0.05). The results of Levin's test to check the homogeneity of error variances of the variables in the research groups were not significant for the variables of social adjustment acceptance and responsibility (p>0.05). In other words, the error variances of these variables were homogeneous in the groups. The results of Wilks Lambda test showed that there was a significant difference in at least one of the dependent variables in the studied groups in the post-test phase (p<0.001). Also, the regression slope homogeneity equation was not significant (p>0.05). Therefore, it can be said that the assumption of regression homogeneity was maintained in all variables; so, the use of covariance analysis was confirmed. The value of Wilks Lambda was close to zero (this value is between zero and one), which indicates the difference in the average of the groups from each other, and its significance level was less than 0.05 (Table 3).

Table 2) Age frequency distribution of sample members

Group		16 years old	17 years old	18 years old	Total
Test	Number	6	5	4	15
	Percentage	40.00	33.34	26.66	100
Control	Number	7	5	3	15
	Percentage	46.66	33.34	20.00	100

Table 3) Multivariate covariance table (MANCOVA) to check the indicators before and after the intervention

Indicator	Amount	The F amount	DF hypothesis	Error DF	P
Pillai effect	0.538	6.875	6.000	112.000	0.001
Wilks Lambda	0.463	8.624	6.000	110.000	0.001
Hotelling's work	1.160	10.441	6.000	108.000	0.001
Roy's Largest Root	1.158	21.625	3.000	56.000	0.001

The average post-test score of the experimental group in the variable of social adjustment was 16.20±2.18 and of responsibility was 25.13±3.81 compared to the pre-test (11.87±2.07 and 13.60±2.99, respectively) (Table 4). The results of covariance analysis showed that the value of the F statistic, which shows the effect of the independent variable (group), was significant with a value of 40.403, so there was a significant statistical difference between the two groups (Table 5). The results of univariate covariance analysis (p<0.001; F=66.980; Eta=0.713) showed that communication skills training increased the responsibility score in the post-test of the experimental group and was able to explain 75% of the

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

feel responsible for every commitment and promise they make and try their best to fulfill their promises; therefore, they .[have high responsibility [36

LIMITATIONS

The limitations of the age group (female students 14 and 15 years old), geographical (Karaj city), and the lack of control of influencing factors (economic and social base, intelligence) were among the limitations of this research.

SUGGESTIONS

It is suggested to pay special attention to the teaching of communication skills in the compilation of students' textbooks and to include intervention programs with the content of communication skills at the high priority of educational lessons and life skills in schools. Also, for future research, it is suggested to investigate more closely the effectiveness of teaching social communication skills on the responsibility and adjustment of learners by increasing the training sessions and holding the follow-up period.

CONCLUSIONS

Teaching communication skills affects the social adjustment and responsibility of bullying Karaj female students. Therefore, to increase their social adjustment and responsibility, it is necessary for schools, families, educational institutions and organizations, and even military institutions to be aware of the importance and role of communication skills and to be encouraged to use this skill to promote the adjustment and responsibility of learners.

CLINICAL & PRACTICAL TIPS in POLICE MEDICINE

Based on the results of the present study, by teaching communication skills, psychologists and counselors of health and treatment centers, education, and even military institutions such as police headquarter can improve students or even soldiers' healthy communication relationships and emotional expression, their invulnerability to bullying, social adjustment as well as their responsibility so that a step can be taken to reduce social crimes in the society.

ACKNOWLEDGMENTS

This research is extracted from the Ph.D. thesis of the first author of the article. We sincerely thank all those who have helped us in some way in conducting this research.

CONFLICT of INTEREST

The authors state that there is no conflict of interest in the present study.

FUNDING SOURCES

The financial credit of this research was provided by the researcher.

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

ISSN: 2383-3483; Journal of Police Medicine. 2022;11(1):e27

نشریه طب انتظامی

مقاله اصیل

دسترسی آزاد

اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر زورگو در کرج

لیلا یاسینی[1] PhD Candidate، قمر کیانی[*1] PhD، محمد مجتبی‌زاده[2] PhD

[1] گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و هنر، واحد زنجان، دانشگاه آزاداسلامی، زنجان، ایران
[2] گروه برنامه‌ریزی علوم اداری و مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد خدابنده، دانشگاه آزاد اسلامی، خدابنده، ایران

چکیده

اهداف: برای کنترل پدیده زورگوریی، انجام برنامه‌های مداخله‌ای ضروری به نظر می‌رسد. هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر زورگو کرج بود.

مواد و روش‌ها: این پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری تحقیق، تمامی دانش‌آموزان زورگو دختر پایه ۱۰ از ناحیه دو شهر کرج در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که از بین آنان به صورت تصادفی ۳۰ دانش‌آموز که نمره بالایی در پرسش‌نامه زورگویی و نمره پایینی در پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری کالیفرنیا و سازگاری اجتماعی Sinha و Singh گرفته بودند، در دو گروه ۱۵نفری آزمایش و کنترل جایگزین شدند. برنامه آموزشی مهارت‌های ارتباطی در ۱۰ جلسه روی گروه آزمایش اجرا شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های توصیفی و تحلیل کوواریانس در نرم‌افزار SPSS ۲۳ انجام شد.

یافته‌ها: سن نمونه‌های مورد مطالعه در گروه آزمایش و کنترل بین ۱۶ تا ۱۸ سال بود. میانگین نمرات پس‌آزمون گروه آزمایش در متغیر سازگاری اجتماعی ۱۶/۲۰±۲/۱۸ و مسئولیت‌پذیری ۲۵/۱۳±۳/۸۱ بود که نسبت به نمرات پیش‌آزمون (به ترتیب ۱۱/۸۷±۲/۰۷ و ۱۳/۶۰±۲/۹۹) افزایش داشت در دو گروه تفاوت آماری معنادار وجود داشت (p<۰/۰۵). آموزش مهارت‌های ارتباطی در گروه آزمایش توانست ۷۵ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کند (p<۰/۰۰۱؛ F=۶۶/۹۸۰؛ Eta=۰/۷۱۳).

نتیجه‌گیری: آموزش مهارتهای ارتباطی می‌تواند به عنوان یک روش مداخله‌ای مناسب برای کمک به فرآیند سازگاری و مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان استفاده شود.

کلیدواژه‌ها: زورگویی، مهارت‌های ارتباطی، سازگاری اجتماعی، مسئولیت‌پذیری

نحوه استناد به مقاله:

Yassini L, Kiani G, Mojtabazadeh M. *Effectiveness of Communication Skills Training for Social Adaptation and Responsibility of Bully Girl Students in Karaj*. J Police Med. 2022;11(1):e27.

نویسنده مسئول*:

آدرس پستی: دانشکده علوم انسانی و هنر، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران، کدپستی: ۴۵۱۵۷۳۶۵۵۵
تلفن: ۰۲۴۳۳۴۷۱۷۱۱
پست الکترونیکی:
kherad739@yahoo.com

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۳۱
پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۹
انتشار: ۱۴۰۱/۰۵/۱۲

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

Copyright © 2022, Journal of Police Medicine | This open access article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

مقدمه

زورگویی در محیط مدرسه مسئله‌ای جدی محسوب می‌شود، به ویژه اگر به طور مکرر و به شکل قلدری رخ دهد [۱]. زورگویی یکی از نگرانی‌های اساسی مربیان، روان‌شناسان و مشاوران مدرسه است، زیرا مشکلات روان‌شناختی و تحصیلی از مدرسه در پی آن به وجود می‌آید [۲]. این پدیده در بین دانش‌آموزان بدون توجه به ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دانش‌آموزان در اکثر مدارس مشاهده می‌شود [۳]. تحقیقات انجام‌شده در بین دانش‌آموزان مدارس در بیش از ۴۰ کشور نشان داده است که میزان زورگویی در بین کشورها متفاوت است و بین ۸ تا ۴۵ درصد در بین پسران و از ۴/۸ تا ۳۵/۸ درصد در بین دختران متغیر است. در برزیل، به طور خاص، میزان قلدری در دانش‌آموزان سال نهم مدرسه از ۵/۴ درصد در سال ۲۰۰۹، به ۷/۲ درصد در سال ۲۰۱۲ افزایش یافته و در سال ۲۰۱۵ به ۷/۴ درصد رسیده است و شیوع آن در هر دو جنس مشابه بوده است [۴]. با توجه به آمارهایی که از قلدری ارائه شد امروزه با قاطعیت می‌توان گفت که قلدری در مدرسه به مشکلی اساسی تبدیل شده است که برای غلبه یا کاهش زورگویی، مداخلات مدرسه-محور متعددی در سراسر دنیا در حال طراحی و اجرا است [۵] زیرا از آنجایی که ماهیت سازه قلدری به ناتوانی سازنده در تعاملات ارتباطی با همسالان است، به نظر می‌رسد که برنامه مداخله‌ای چون مهارت‌های ارتباطی نیز بتواند در کاهش قلدری اثربخشی مثبتی داشته باشد [۶].

مهارت‌های ارتباطی توانایی‌هایی است که ما برای برقراری ارتباط و تعامل با دیگران از طریق حرکات، کلامی و غیر کلامی (زبان بدن) یا تعامل این دو از آن استفاده می‌کنیم [۷]. ادبیات پژوهشی مطالعات خارجی نشان می‌دهد که دامنه گستره تحقیقات مهارت‌های ارتباطی بیشتر در حوزه درمان‌های بالینی در سازمان‌های بهداشتی و درمانی کاربرد دارد. به عنوان مثال *Shen* و همکاران [۸] در یک بررسی به منظور آموزش مهارت‌های ارتباطی به سالمندان مبتلا به سرطان بر خودکارآمدی در مشارکت تصمیم‌گیری با درمان با تیم پزشکی دریافته‌اند که بعد از آموزش مهارت‌های ارتباطی به این افراد، مشارکت آنان با تیم پزشکی با افزایش ۹۵ درصد روبه‌رو بوده است. تحقیقات نشان داده‌اند که آموزش مهارت‌های ارتباطی بر اعتماد به نفس و همدلی [۹] و میزان خودارزشیابی [۱۰] تأثیرگذار بوده است.

Kerr و همکاران [۱۱] در یک بررسی فراتحلیلی در ارتباط با اثربخشی مهارت‌های ارتباطی جهت ارتقاء ارتباط پرستاران با بیماران از سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۸ که به زبان انگلیسی در بانک‌های اطلاعاتی (Medline، Cinahl، Embase، Psychinfo Cochrane) منتشر شده‌اند، ۷۸۱۱ مقاله شناسایی کرده‌اند که نتایج بررسی‌ها نشان‌دهنده افزایش چشمگیر مهارت‌های پرستاران بعد از دریافت آموزش مهارت‌های ارتباطی است. می‌توان گفت که یکی از اهداف آموزش مهارت‌های ارتباطی افزایش توان سازگاری اجتماعی فراگیران در بافت اجتماعی به ویژه محیط آموزشی است. سازگاری اجتماعی به نحوه تعامل بین فرد و محیط اجتماعی [۱۲] و همچنین چگونگی برخورد دانش‌آموزان با مطالبات بین فردی و اجتماعی مانند دوست داشتن، عضویت در فعالیت‌های اجتماعی یا توانایی کار در گروه‌ها را توصیف می‌کند [۱۳]. مطالعات نشان داده است که فراگیرانی که دچار عدم سازگاری با مدرسه باشند با مشکلاتی مانند عدم عملکرد بالای تحصیلی [۱۴-۱۶]، عدم صمیمت و فقدان اعتماد به نفس بالا [۱۷، ۱۸] دست به گریبان هستند. همچنین پژوهشگران نشان داده‌اند که آموزش مهارت‌های ارتباطی به طور معناداری باعث سازگاری با مدرسه و افزایش مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان می‌شود [۱۹-۲۱]. مسئولیت‌پذیری یکی از ویژگی‌های شخصیتی است که به عنوان ظرفیت پذیرش، پاسخگویی و انجام وظایف مورد نیاز در هنگام پذیرش یا رد آن تعریف می‌شود [۲۲]. *Glasser* معتقد است که تمام مشکلات روان‌پزشکی یک ریشه مشترک دارند و آن "عدم مسئولیت‌پذیری" است و درمان همه آنها نیز در گرو یک روش کلی است است و آن "مسئولیت درمانی در آموزش و پرورش" است [۲۲]؛ زیرا تعامل مؤثر با دیگران، نیازمند مجموعه‌ای از مهارت‌هاست که در صورت تسلط بر آنها می‌تواند منجر به شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری شود. چنانکه *احمدی* و همکاران دریافته‌اند سازگاری پایین و عدم مسئولیت‌پذیری فراگیران در تعامل با مدرسه و اجتماع، ناشی از ضعف در مهارت‌های ارتباطی است [۲۳].

چنانکه از ادبیات و پیشینه پژوهشی برمی‌آید، رشد و تقویت حس مسئولیت‌پذیری و سازگاری اجتماعی در فراگیران (بالاخص در فراگیران با اختلالات رفتاری چون زورگویی) همواره به عنوان یکی از اهداف تعلیم و تربیت از دیرباز مورد توجه متولیان امر، والدین و حتی خود نوجوانان بوده و عاملی مهمی در پیشرفت تحصیلی، جامعه‌پذیری، سازگاری اجتماعی با گروه همسالان و غیره به شمار می‌آید. با توجه به تأثیرات منفی و مشکلات روانی که پس از زورگویی برای دانش‌آموزان پیش می‌آید، لزوم فراگیری آموزش‌های منتهی به ارتقای مهارت‌های ارتباطی پراهمیت جلوه می‌نماید؛ زیرا محققان بر این باورند که بهترین راه برای افزایش سازگاری نوجوانان و مسئولیت‌پذیری افراد زورگو، تقویت مهارت‌های ارتباطی آنان است. درنتیجه سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری با توانمندی مهارت‌های ارتباطی، رابطه تنگاتنگی دارد [۲۱]. با توجه به تنش‌زا و استرس‌آور بودن پدیده زورگویی به عنوان یک آسیب جدی که ریشه‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی دارد، ضرورت دارد تا مدارس و محیط‌های آموزشی و حتی نیروهای انتظامی و سربازخانه‌ها نسبت به رفع این مسئله اقدامات پیشگیرانه و مداخله‌ای نمایند. لذا با توجه

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]
[DOI: 10.30505/11.1.27]

ISSN: 2383-3483; Journal of Police Medicine. 2022;11(1):e27

به اهمیت مداخلات جامعه‌نگر در حوزه زورگویی و تبعات آن و با در نظر گرفتن فقر پژوهشی در زمینه مداخلات آموزشی بر سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری، مسئلهٔ اصلی در این پژوهش بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر زورگو کرج بود.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری تحقیق تمامی دانش‌آموزان زورگو دختر در پایه ۱۰ ناحیه دو شهر کرج در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ بودند. نمونه آماری از بین دانش‌آموزان مدارس دولتی انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری بدین صورت انجام گرفت که ابتدا به شش مدرسه متوسطه دوم منطقه دو شهر کرج به صورت تصادفی مراجعه شد. دانش‌آموزان با داشتن سابقه زورگویی در این مدارس توسط کادر اجرایی و دبیران مدارس مذکور شناسایی شدند. بعد از شناسایی این افراد و اجرای پرسش‌نامه قلدری در مدرسه و پرسش‌نامه‌های سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری، ۳۰ نفر از آنان که دارای بیشترین نمره در پرسش‌نامه زورگویی بودند و نمره پایینی در پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری کالیفرنیا و سازگاری اجتماعی *Sinha* و *Singh* گرفته بودند (۹۷ نفر)، به عنوان نمونه انتخاب شدند. این افراد بر اساس سن، وضعیت تحصیلی و خانوادگی و نمرات پیش‌آزمون انتخاب و سپس در دو گروه (هر گروه ۱۵ نفر) آزمایش و کنترل به صورت تصادفی ساده جایگزین شدند [۲۵]. ملاک‌های خروج از پژوهش، دریافت مشاوره فردی یا دارودرمانی، ابتلا به اختلالات روان‌شناختی و بیماری‌های مزمن جسمانی و شرکت همزمان در سایر گروه‌های مشاوره‌ای و درمانی بود.

پرسش‌نامه قلدری در مدرسه اولویوس (R-VQ/OB): این پرسش‌نامه [۲۴] از سری پرسش‌نامه‌های خودگزارش‌دهی است که در سال ۱۹۸۶ توسط *Olweus* ساخته شده و در سال ۱۹۹۶ مورد تجدید نظر قرار گرفته است. این پرسش‌نامه شامل ۴۰ سؤال در مقیاس لیکرت است که به تجربیات دو ماه گذشته مربوط به قلدری افراد می‌پردازد و در یک مقیاس ۵گزینه‌ای لیکرت می‌سنجد. سؤال‌های پرسش‌نامه مشتمل بر سؤالاتی است در شکل‌های مختلف قلدری همچون فیزیکی، شفاهی، مستقیم، نژادی و جنسیتی است. موارد فوق زمینه محل وقوع و نگرش افراد نسبت به قلدری و قربانی را مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهد. ۹ آیتم برای قلدری و ۹ آیتم برای قربانی‌شدن تعریف می‌شود (فیزیکی، کلامی، رابطه‌ای، غیرمستقیم، اجباری، نژادی، جنسیتی، سایبربولینگ) افرادی که حداقل ۲-۳ بار در ماه رفتار قلدری را نشان می‌دهند، جزء گروه قلدر محسوب می‌شوند و به طور مشابه، افرادی که ۲-۳ بار در ماه تحت قلدری بوده‌اند به عنوان قربانی محسوب می‌شوند [۲۶]. ضریب پایایی این پرسش‌نامه در یک نمونه معرف وسیع بیش از ۵ هزار نفر در دامنه ۰/۸۰ تا ۰/۹۰ به‌دست آمد و ضریب روایی همگرای سؤالات این پرسش‌نامه نیز با درجه‌بندی معتبر بزرگسالان در دامنه ۰/۴۰ تا ۰/۶۰ است[۲۴]. در بررسی *زندوانیان*، *دریاپور* و *جبارفر* پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ برای ماده‌های قربانی شدن ۰/۷۹ و برای ماده‌های مورد قلدری قراردادن ۰/۸۲ به دست آمده است [۲۷]. در مطالعه حاضر، ضریب آلفای کرونباخ و روایی همگرای پرسش‌نامه به ترتیب ۰/۸۹ و ۰/۸ به‌دست آمد.

پرسش‌نامه سازگاری اجتماعی *Sinha* و *Singh*: این مقیاس به منظور جداسازی دانش‌آموزان ۱۰ تا ۱۸ساله با سازگاری خوب از دانش‌آموزان با سازگاری ضعیف در سه حوزه عاطفی، اجتماعی و تحصیلی تهیه شده است [۲۵]. در این پژوهش از نسخه نهایی ۶۰ماده‌ای استفاده شده که گزینه‌های آن به صورت بلی و خیر است. برای نمره‌گذاری به پاسخ‌های منطبق بر سازگاری نمره صفر و به پاسخ‌های غیرمنطبق بر سازگاری نمره یک تعلق می‌گیرد. مجموع کل نمره‌ها نشان‌دهنده سازگاری فرد و مجموع نمره‌های فرد در هر یک از سه حوزه سازگاری، مشخص‌کننده سازگاری فرد در آن حوزه است. نمره بالا، سازگاری بالاتر و نمره پایین، سازگاری پایین‌تر را نشان می‌دهد. *حقگو پوروالی* در پژوهش خود ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه سازگاری دانش‌آموزان را بررسی کرده است. به منظور بررسی روایی سازه پرسش‌نامه، از روش تحلیل عاملی اکتشافی با شیوه تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس استفاده شده و نتایج نشان داده که ۵۲ ماده این پرسش‌نامه بار عاملی مناسب داشته‌اند و در قالب ۳ عامل، که در مجموع ۵/۴۸ درصد واریانس کل را تبیین می‌کنند، قرار گرفته‌اند [۲۸]. آلفای کرونباخ ۰/۹۷۶، ۰/۹۱۷، و ۰/۷۹۹ برای مؤلفه‌ها و ۰/۹۳۵ برای کل پرسش‌نامه و همچنین ضریب همبستگی ۰/۹۳۱ (p<۰/۰۱) بین نمره‌های دو نوبت اجرا، معرف اعتبار قابل قبول برای نتایج حاصل از اجرای پرسش‌نامه در این پژوهش است. در مطالعه حاضر، ضریب آلفای کرونباخ و روایی همگرایی پرسش‌نامه به ترتیب ۰/۷۸ و ۰/۷ به‌دست آمد.

پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری کالیفرنیا (۱۹۸۷): این پرسش‌نامه توسط هاریسون گاف با ۱۶۲ سؤال ۲۰ و خرده‌مقیاس طراحی شده است. مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری ۴۲سؤالی به منظور سنجش ویژگی‌هایی از قبیل وظیفه‌شناسی، احساس تعهد، سخت‌کوشی، جدیت، قابلیت اعتماد، رفتار مبتنی بر نظم و مقررات و منطبق بر احساس مسئولیت مورد استفاده قرار می‌گیرد. سوال‌های پرسش‌نامه پژوهش نمره صفر و یک می‌گیرد و حداقل امتیاز ممکن صفر و حداکثر ۴۲ خواهد بود. *Megargee* به نقل از *فرامرزی*، ضریب پایایی پرسش‌نامه کالیفرنیا را در مقایسه با سایر پرسش‌نامه‌های شخصیت کاملاً

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

ISSN: 2383-3483; Journal of Police Medicine. 2022;11(1):e27

رضایت‌بخش گزارش کرده است [۲۹]. دودمان پس از بررسی پژوهش‌های متعدد در مورد پرسش‌نامه روان‌شناختی کالیفرنیا نتیجه گرفت که دامنه ضرایب پایایی بازآزمایی و همسانی درونی هر یک بین ۰/۵۲ تا ۰/۸۱ است [۲۹]. در ایران *فضل‌الهی قمشی* و *افراسیابی* (۱۳۹۷) پایایی این مقیاس را با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۳ به دست آورده‌اند [۳۰]. برای این زیرمقیاس روایی مطلوبی نیز گزارش شده است [۳۱]. در مطالعه حاضر، ضریب آلفای کرونباخ و روایی همگرایی پرسش‌نامه به ترتیب ۰/۸۸ و ۰/۷ به‌دست آمد.

برای اجرای مطالعه، در گروه آزمایشی مهارت‌های ارتباطی آموزش داده شد اما در گروه کنترل مداخله‌ی آموزشی انجام نشد. دو هفته بعد از پایان آموزش، مجدداً پرسش‌نامه‌های سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری به عنوان پس‌آزمون اجرا شدند. لازم به ذکر است که افراد نمونه در هر دو گروه از نظر پایه تحصیلی، رشته و معدل همتاسازی شدند. در پژوهش حاضر از پکیج آموزشی مهارت‌های ارتباطی (*احمدی* و همکاران) استفاده شد [۳۲]. روایی این پروتکل توسط سازندگان و همچنین دو نفر از اساتید خبره تأیید گردید. مداخلات آزمایشی طی ۱۰ جلسه به صورت گروهی در یکی از کلاس‌های دبیرستان‌ها که توسط مدیران و مشاوران مدارس تعیین شده بود، برای گروه آزمایش به اجرا درآمد. در هر هفته دو جلسه به مدت ۶۰ دقیقه برگزار شد. در این پژوهش دانش‌آموزان صرفاً شنونده نبودند و در طول جلسات با محقق در تعامل بودند (جدول ۱).

جدول ۱) خلاصه جلسات پکیج آموزشی مهارت‌های ارتباطی احمدی و همکاران (۱۳۹۲)

جلسه	موضوع	شرح مختصر
۱	آشنایی پژوهشگر و دانش‌آموزان و تشریح هدف پژوهش	آشنایی دانش‌آموزان و پژوهشگر با یکدیگر، بیان قوانین و انتظارات (مثل همکاری، حضور به موقع و غیره) و بیان هدف پژوهش انجام و اجرای پیش آزمون
۲	توضیح مهارت ارتباطی	آماده‌سازی و خاتمه یک ارتباط مفید، موانع ارتباط مؤثر، تشریح مدل ارتباطی
۳	توضیح انواع روش‌های ارتباطی (کلامی و غیرکلامی)	زبان غیرکلامی و تفسیر آن، خصوصیات فیزیکی و عوامل محیطی در ارتباط غیرکلامی
۴	مهارت‌های گوش دادن	انواع گوش کردن، موانع گوش کردن، تسلط بر مهارت‌های گوش دادن حین رابطه
۵	انواع روش‌های همدلی	انعکاس احساسات و معانی، همدلی و دادن پاسخ قاطع اما انعطاف‌پذیر
۶	مهارت «نه» گفتن	انواع ابراز وجود، فواید و کارکردهای آن، شیوه برقراری ارتباط در اجتماع، گفتن «نه»
۷	توضیح ابراز وجود	مراحل شش‌گانه ابراز وجود، پرورش قدرت
۸	تشریح ماهیت تعارض	تعارض و انواع آن، روش‌های پیشگیری و مهار تعارض‌های شخصی و گروهی
۹	توضیح حل مسأله	روش حل مشارکت‌آمیز مسئله و کاربرد آن و روش‌های فرآیند حل مسئله
۱۰	جمع‌بندی و مرور مطالب همه جلسات و اجرای پس‌آزمون	صداقت، همدلی و عشق، طرح و اجرای تعهدنامه‌ای برای به کارگیری مهارت‌های ارتباطی و پاسخ دادن به ابهامات دانش‌آموزان در خصوص محتوای پروتکل درمانی، اجرای پس‌آزمون

ملاحظات اخلاقی: این طرح در شورای پژوهشی دانشگاه پیام نور با کد IR.IAU.Z.REC.1399.68 تصویب شد. به تمامی مشارکت‌کنندگان در پژوهش، قبل از انجام طرح در مورد اهداف و روند اجرای پژوهش، اطلاعات کافی داده شد و و نیز از آنها رضایت آگاهانه شرکت در اجرای پژوهش اخذ شد. پژوهشگران به تمامی افراد اعلام کردند که شرکت یا عدم شرکت در مطالعه، اثری بر ارزیابی تحصیلی آنها ندارد.

تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها: داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS 23 و با استفاده از تحلیل کواریانس تجزیه و تحلیل شدند. سطح معناداری ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

سن نمونه‌های مورد مطالعه در گروه آزمایش و کنترل بین ۱۶ تا ۱۸ سال بود که به تفکیک در جدول ۲ ثبت شد. نتیجه آزمون کلموگروف–اسمیرنف برای همه متغیر بزرگتراز ۰/۰۵ بود که نشان‌دهنده توزیع نرمال داده‌ها در متغیرها بود. همچنین بر اساس آزمون ام باکس، برابری ماتریس کوواریانس متغیرهای وابسته در بین گروه‌های آزمایش و کنترل معنادار نبود ($p>0/05$). نتایج آزمون لوین جهت بررسی همگنی واریانس‌های خطای متغیرها در گروه‌های پژوهش برای متغیرهای پذیرش سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری معنی‌دار نبود ($p>0/05$). به عبارت دیگر واریانس‌های خطای این متغیرها در گروه‌ها همگن بود. نتایج آزمون لامبدای ویلکز نشان داد که در گروه‌های مورد مطالعه در مرحله پس‌آزمون حداقل از نظر یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معناداری وجود داشت ($p<0/001$). همچنین معادله همگنی شیب رگرسیون معنادار نبود ($p>0/05$). از این‌رو می‌توان گفت که فرض همگنی رگرسیون در همه متغیرها برقرار بود؛ بنابراین استفاده از روش تحلیل کوواریانس مجاز بود.

مقدار لامبدای ویلکز نزدیک به صفر (این مقدار بین صفر و یک) بود که نشان‌دهنده تفاوت میانگین گروه‌ها از همدیگر بود و سطح معناداری آن کمتر از ۰/۰۵ بود (جدول ۳). میانگین نمرات پس‌آزمون گروه آزمایش در متغیر سازگاری اجتماعی ۲/۱۸±۱۶/۲۰ و مسئولیت‌پذیری

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

ISSN: 2383-3483; Journal of Police Medicine. 2022;11(1):e27

۲۵/۱۳±۳/۸۱ نسبت به پیش‌آزمون (به ترتیب ۱۱/۸۷±۲/۰۷ و ۱۳/۶۰±۲/۹۹) افزایش داشت (جدول ۴). نتایج آزمون تحلیل کوواریانس نشان داد که مقدار آماره F که تأثیر متغیر مستقل (گروه) را نشان می‌دهد با مقدار ۴۰/۴۰۳، معنادار بود بنابراین در دو گروه تفاوت آماری معنادار وجود داشت (جدول ۵). نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیره (p<۰/۰۰۱؛ F=۶۶/۹۸۰؛ Eta=۰/۷۱۳) نشان داد آموزش مهارت‌های ارتباطی سبب افزایش نمره مسئولیت‌پذیری در پس‌آزمون گروه آزمایش شد و توانست ۷۵ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کند (جدول ۶).

جدول ۲) توزیع فراوانی سن اعضای نمونه

گروه		۱۶ سال	۱۷ سال	۱۸ سال	کل
آزمایش	تعداد	۶	۵	۴	۱۵
	درصد	۴۰/۰۰	۳۳/۳۴	۲۶/۶۶	۱۰۰
کنترل	تعداد	۷	۵	۳	۱۵
	درصد	۴۶/۶۶	۳۳/۳۴	۲۰/۰۰	۱۰۰

جدول ۳) جدول کوواریانس چندمتغیری (MANCOVA) | جهت بررسی شاخص‌ها قبل و بعد از مداخله

شاخص	مقدار	میزان F	فرضیه DF	خطا DF	معناداری
اثر پیلایی	۰/۵۳۸	۶/۸۷۵	۶/۰۰۰	۱۱۲/۰۰۰	۰/۰۰۱
لامبدای ویلکز	۰/۴۶۳	۸/۶۲۴	۶/۰۰۰	۱۱۰/۰۰۰	۰/۰۰۱
اثر هتلینگ	۱/۱۶۰	۱۰/۴۴۱	۶/۰۰۰	۱۰۸/۰۰۰	۰/۰۰۱
بزرگ‌ترین ریشه روی	۱/۱۵۸	۲۱/۶۲۵	۳/۰۰۰	۵۶/۰۰۰	۰/۰۰۱

جدول ۴) میانگین متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل	گروه	متغیر وابسته	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
مهارت‌های ارتباطی	آزمایش	سازگاری اجتماعی	۱۱/۸۷	۲/۰۷	۱۶/۲۰	۲/۱۸
	کنترل		۱۲/۲۷	۲/۰۵	۱۱/۶۷	۲/۰۶
	آزمایش	مسئولیت پذیری	۱۳/۶۰	۲/۹۹	۲۵/۱۳	۳/۸۱
	کنترل		۱۴/۲۰	۳/۸۴	۱۴/۰۷	۳/۲۲

جدول ۵) نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیره جهت تعیین اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی در سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر زورگو

منبع تغییرات	SS	df	MS	F	p-value	Eta
مقدار ثابت	۱۸۶/۸۸۶	۱	۱۸۶/۸۸۶	۴۰/۴۰۳	۰/۰۰۱	۰/۵۹۹
پیش آزمون	۰/۴۴۳	۱	۰/۴۴۳	۰/۰۹۶	۰/۷۵۹	۰/۰۰۴
مداخله	۱۱۶/۴۶۱	۱	۱۱۶/۴۶۱	۲۵/۱۷۸	۰/۰۰۱	۰/۴۸۳
خطا	۱۲۴/۸۹۰	۲۷	۴/۶۲۶	-	-	-
کل	۶۳۱۹	۳۰	-	-	-	-

جدول ۶) نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیره جهت تعیین اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی در مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر زورگو

منبع تغییرات	SS	df	MS	F	p-value	Eta
مقدار ثابت	۲۸۴/۷۴۷	۱	۲۸۴/۷۴۷	۲۰/۷۳۸	۰/۰۰۱	۰/۴۳۴
پیش آزمون	۳۷/۴۰۹	۱	۳۷/۴۰۹	۲/۷۲۵	۰/۱۱۰	۰/۰۹۲
مداخله	۹۱۹/۶۶۶	۱	۹۱۹/۶۶۶	۶۶/۹۸۰	۰/۰۰۱	۰/۷۱۳
خطا	۳۷۰/۷۲۴	۲۷	۱۳/۷۳۱	-	-	-
کل	۱۲۹۰۸	۳۰	-	-	-	-

بحث

در این مطالعه اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر زورگو کرج بررسی شد. از آنجایی که از نظر جمعیت و اهمیت قشر نوجوان به عنوان آینده‌سازان کشور از بیشترین و مهم‌ترین اقشار جامعه ما به شمار می‌آیند؛ شناخت مشکلات، گرفتاری‌ها و نیازهای آنان از اهمیت بسزایی برخوردار است. آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان اثربخش بود؛ این یافته با نتایج یافته‌های *شریعت* [۱۹]، *باوزین*، *سپهوندی* و *غضنفری* [۲۰] و *ریانی* [۲۱]، *بهادری* و *حبیبی* [۳۳] همخوانی داشت. در تبیین این یافته می‌توان گفت که از آنجایی که پروتکل آموزشی مهارت‌های ارتباطی متشکل از سه مؤلفه مدیریت هیجان و احساسات، ادراک دیگران و ابراز وجود است، با پیشگیری و افزایش قدرت سازش با دیگران و افزایش آستانه تحمل سبب ارتقای سبک حل مسأله تأملی و کاهش رفتارهای تکانشی و زورگویی مستقیماً منجر به کاهش مشکلات بین فردی و بهبود سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان می‌شود.

در تبیینی دیگر می‌توان از تئوری Cooper-smith بهره گرفت. یادگیری مهارت‌های ابراز وجود و قاطعیت دانش‌آموزان را برای جلوگیری از پایمال‌شدن حقوقشان ترغیب می‌کند؛ درنتیجه تمرین رفتار قاطعانه، شناخت و مدیریت خشم عزت نفس و احساس ارزشمندی افراد را ارتقا خواهد داد. طبق این تئوری افرادی که عزت نفس مثبت دارند، رفتارشان اجتماع‌پسندتر از افرادی است که عزت نفس منفی دارند و از سازگاری اجتماعی بیشتری برخوردارند. آموزش مهارت‌های ارتباطی چون بر اکتساب رفتار و عملکرد فرد و عوامل انگیزشی نقش مؤثری دارد، دانش‌آموزان را به مسیر مناسب هدایت می‌کنند و از پیامدهای مخرب رفتارهای سازش‌نایافته چون زورگویی در آنان می‌کاهد [۳۴]. فراگیرانی که دارای مهارت‌های ارتباطی مؤثر هستند، ارتباطات را به عنوان وسیله‌ای در حل مشکلات دانسته و در زمینه تحصیل، به گونه‌ای سازگارتر عمل می‌کنند [۲۱].

فراگیری مهارت‌هایی مانند نحوه تفسیر زبان بدن و همچنین شیوه‌های استفاده از این قسمت از ارتباط غیرکلامی، استفاده از شیوه‌های مناسب ابراز وجود و مهارت حل مسأله، سبب می‌شود که دانش‌آموزان بتوانند حالت

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

و نشانه‌های بدنی و هیجانی منفی خشم را بشناسند و از عوامل درونی و بیرونی قلدری و زورگویی آگاه شوند، در نهایت از گزینه‌های جایگزین زورگویی، به جای سرکوب آن یا منفجر شدن استفاده کنند [۳۴]. همچنین آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی اثربخشی داشت. نتیجه این فرضیه با نتایج تحقیقات شریعت و احمدی و همکاران همسو بود [۱۹، ۲۳]. در تبیین این یافته می‌توان گفت مهارت‌های اجتماعی، فرآیند مرکبی است که دانش‌آموزان را قادر می‌سازد به نحوی رفتار کند که سایرین او را با کفایت تلقی کنند. مهارت‌های اجتماعی، توانایی‌های پیچیده برای ساختن رفتارهایی که به طور مثبت یا منفی تقویت می‌شوند و به ظهور رفتارهایی که توسط دیگران مورد تنبیه یا خاموشی قرار می‌گیرند، منتهی نمی‌شود. لذا به کمک مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی، روابط بین فردی نیز بهتر عمل نموده و دانش‌آموزان را تبدیل به افرادی مؤثر و وظیفه شناس می‌کند و نهایتاً مسئولیت رفتارهای خود را به عهده می‌گیرند.

دانش‌آموزانی که بر مهارت‌های ارتباطی اشراف دارند، رفتارهای سازگارانه‌تری از خود بروز می‌دهند، از محبوبیت و مقبولیت بیشتری در بین همسالان خود برخوردارند؛ درنتیجه با تشویق و بازخوردهایی که از افراد تجربه می‌کنند، خودارزیابی مثبتی از خود داشته و در قبال هر تعهد و قول خود احساس مسئولیت می‌کنند و نهایت سعی خود را در تحقق وعده‌های خود دارند؛ از این رو از مسولیت پذیری بالایی برخوردارند [۳۶]. یادگیری مهارت‌های ارتباطی صحیح شامل نحوهٔ درست ابراز وجود و شیوه‌های صحیح انعکاس مطلب و احساس نیز می‌شود. متمایل بودن این مهارت‌ها سبب می‌شود دانش‌آموزان در زمینه عملکرد خود موفق باشند و این موفقیت به دیگر زمینه‌ها تعمیم می‌یابد و انتظارات دیگران سبب می‌شود که آنان خود را در مقابل وظایف خود بیشتر مسئول بدانند و برای تحقق وظایفشان مسئولیت‌پذیری بیشتری داشته باشند [۹]. آموزش این مهارت‌ها در دانش‌آموزان موجب می‌شود که آنها استعدادهای بالقوه خود را کشف کنند و به خودآگاهی بیشتری در مورد خود دست پیدا کنند. توانایی شناخت واقعی خود، موجب مقابلهٔ بهتر دانش‌آموزان در رویارویی با چالش‌های تحصیلی و روانی می‌شود. رویارویی بیشتر سبب افزایش تجربه مثبت دانش‌آموزان شده و آنان با ذهنیت مثبت‌تری به انجام وظایف خود جامه عمل پوشانده و تکرار این تجارب حس مسئولیت‌پذیری در آنان را ارتقا خواهد داد.

محدودیت گروه سنی (دانش آموزان دختر ۱۴ و ۱۵ سال)، جغرافیایی (شهر کرج) و محدودیت در عدم کنترل عوامل اثرگذار (پایگاه اقتصادی و اجتماعی، هوش)، ازجمله محدودیت‌های این پژوهش بود. پیشنهاد می‌گردد در تدوین کتاب‌های درسی دانش‌آموزان به آموزش مهارت‌های ارتباطی توجه خاص شود و برنامه‌های مداخلاتی با محتوای مهارت‌های ارتباطی در رئوس درس‌های پرورشی و مهارت‌های زندگی مدارس گنجانده شود. همچنین برای انجام پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد با افزایش جلسات آموزشی و قرار دادن دوره پیگیری به بررسی دقیق‌تر اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی ارتباطی بر مسئولیت‌پذیری و سازگاری فراگیران پرداخته شود.

نتیجه‌گیری

آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر زورگو کرج تأثیرگذار است. بنابراین، برای افزایش سازگاری اجتماعی و مسئولیت پذیری آنان، لازم است مدارس، خانواده‌ها، نهادها و سازمان‌های آموزشی و حتی نهادهای نظامی از اهمیت و نقش مهارت‌های ارتباطی آگاه شوند و در به کارگیری این مهارت در جهت ارتقای سازگاری و مسئولیت‌پذیری فراگیران ترغیب شوند.

نکات بالینی و کاربردی در طب انتظامی: براساس نتایج مطالعه حاضر، روان‌شناسان و مشاوران مراکز بهداشت و درمان آموزش و پرورش و حتی نهادهای نظامی چون فرماندهی انتظامی می‌توانند با آموزش مهارت‌های ارتباطی، روابط ارتباطی سالم و نمویافتگی هیجانی، آسیب‌پذیری دانش‌آموزان یا حتی سربازان را نسبت به زورگویی و قلدری و سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری آنها را ارتقا بخشند تا بدین وسیله گامی برای کاهش جرم‌های اجتماعی در جامعه برداشته شود.

تشکر و قدردانی: این تحقیق مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول مقاله است. در اینجا صمیمانه از تمام کسانی که ما را به نحوی در انجام این پژوهش یاری نموده‌اند، سپاسگزاری می‌نماییم.

تعارض منافع: بدین وسیله نویسندگان مقاله تصریح می‌نمایند که هیچ‌گونه تعارض منافعی در قبال مطالعه حاضر وجود ندارد.

سهم نویسندگان: قمر کیانی، ارائه ایده و طراحی مطالعه؛ لیلا یاسینی، جمع‌آوری داده‌ها؛ محمد مجتبی‌زاده، تجزیه و تحلیل داده‌ها. همه نویسندگان در نگارش اولیه مقاله و بازنگری آن سهیم بوده و همه با تأیید نهایی مقاله حاضر، مسئولیت دقت و صحت مطالب مندرج در آن را می‌پذیرند.

منابع مالی: اعتبار مالی این پژوهش توسط محقق تأمین شده است.

Reference

1. Bondü R, Rothmund T, Gollwitzer M. Mutual long-term effects of school bullying, victimization, and justice sensitivity in adolescents. J Adolesc. 2016;48:62-72. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.01.007

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

2. Avşar F, Ayaz Alkaya S. The effectiveness of assertiveness training for school-aged children on bullying and assertiveness level. J Pediatr Nurs. 2017;36: 186–90. https://doi.org/10.1016/j.pedn.2017.06.020
3. Jomar T.R, Fonseca V.A, Ramos de O. Effects of sexual orientation-based bullying on feelings of loneliness and sleeping difficulty among Brazilian middle school students. J Pediatr. https://doi.org/10.1016/j.jped.2020.03.005
4. Mello FC, Malta DC, Santos MG, Silva MM, Silva MA. Evolution of the report of suffering bullying among Brazilian schoolchil-dren: national school health survey 2009 to 2015. Rev Bras Epidemiol. 2018;21:e180015.3. https://doi.org/10.1590/1980-549720180015.supl.1
5. Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. Evaluating the effectiveness of school-bullying prevention programs: An updated meta-analytical review. Aggress Violent Behav. 2019;45: 111-33. doi:10.1016/j.avb.2018.07.001
6. Rashidi J, Khodadadi J, Rezaei M. Effectiveness of communicative skills training with vicarious learning approach on high school students' aggression reduction. J Health Breeze. 2017;5(2): 26-32. [Persian]. https://jfh.sari.iau.ir/article_654094.html
7. Ferrández-Antón T, Ferreira-Padilla G, del Pino Casado R, Ferrández-Antón P, Baleriola-Júlvez J, Martínez-Riera J. Communication skills training in undergraduate nursing programs in Spain. Nurse Educ Practice.2020;42: 102653. doi:10.1016/j.nepr.2019.102653
8. Shen MJ, Manna R, Banerjee SC, Nelson CJ, Alexander K, Alici Y, Gangai N, Parker PA, Korc-Grodzicki B. Incorporating shared decision making into communication with older adults with cancer and their caregivers: Development and evaluation of a geriatric shared decision-making communication skills training module. Patient Educ Couns. 2020;103(11): 2328-34. https://doi.org/10.1016/j.pec.2020.04.032
9. Shao Y.N, Sun H.M, Huang J.W, Li M.L, Huang R.R, Li N. Simulation based empathy training improves the communication skills of neonatal nurses. Clin Simul Nurs. 2018;22: 32-42. https://doi.org/10.1016/j.ecns.2018.07.003
10. Nakagawa S, Fischkoff K, Berlin A., Arnell T. D, Blinderman C. Communication skills training for general surgery residents. J Surg Educ. 2019;76(5):1223-30. doi:10.1016/j.jsurg.2019.04.001.
11. Kerr D, Ostaszkiewicz J, Dunning T, Martin P. The effectiveness of training interventions on nurses' communication skills: A systematic review. Nurs Educ Today. 2020;89: 104405. doi:10.1016/j.nedt.2020.104405.
12. Lee M, Wang H, Chen C. Development and validation of the social adjustment scale for adolescents with Tourette syndrome in Taiwan. J Pediatr Nurs. 2020;51: e13-e20. doi:10.1016/j.pedn.2019.05.023.
13. Mittelmeier J, Rienties B, Rogaten J, Gunter A, Raghuram P. Internationalisation at a distance and at home: Academic and social adjustment in a South African distance learning context. Int J Intercult Relat. 2019;72: 1-12. doi:10.1016/j.ijintrel.2019.06.001
14. Srivastava Shankar P. Social adjustment problems of school going academic achievers. Int J Acad Res Dev. 2018;3(1):164-66. http://www.academicjournal.in/download/1225/2-6-364-520.pdf
15. Packiaselvi P, Malathi V.A. A Study on social adjustment among higher secondary school student and its impact on academic achievement in coimbatore district. Int J Res. 2015;5(6): 458-63. https://doi.org/10.5281/zenodo.822286
16. Olivier E, Archambault I, Dupéré V. Boys' and girls' latent profiles of behavior and social adjustment in school: Longitudinal links with later student behavioral engagement and academic achievement? J Sch Psychol. 2018;69: 28–44. doi:10.1016/j.jsp.2018.05.006
17. Liem G. Academic and social achievement goals: Their additive, interactive, and specialized effects on school functioning. Br J Edu Psychol. 2015;86(1): 37–56. https://doi.org/10.1111/bjep.12085.
18. Lee J. Social achievement goals and social adjustment in adolescence: A multiple-goal perspective. Japan Psychol Res. 2018;60(3): 121–33. doi:10.1111/jpr.12189
19. Shariat M.The effect of teaching socio-communicative skills on accountability and adaptation with school in students. Psychol Method Model. 2018;9(32): 203-20. https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285516.1397.9.32.13.5
20. Bavazin F, Sepahvandi M A, Ghazanfari F. The Effectiveness of Communication Skills Training on Academic Self-efficacy and Social Phobia in Adolescent Females with Depression. IJPN. 2018; 6 (3) :18-25. http://ijpn.ir/article-1-1044-fa.html
21. Rabani Z. (2019). The effectiveness of life skills training on individual-social adjustment and psychological capital in high school students. Iran J edu Soc. 2019;2(1): 54-63. http://dx.doi.org/10.29252/ijes.2.1.54
22. Rezadad N, Aghamohammadian H, Karashki H. Moderating role of Islamic-Religious Orientation in the relationship between multidimensional responsibility and religious happiness of married people. Relig Commun. 2018;25(2): 70-110. [Persian]. http://ensani.ir/file/download/article/1563337848-9767-54-3.pdf
23. Ahmadi Beni Z, Amini A, Mehrabi T, Sharifpour Latani A, Ghasemi R. The Effect of Group Teaching Communication Skills with a Religious Approach on Social Adjustment in Female Students. IJPN. 2017; 4 (6) :1-7 http//:ijpn.ir/article-480-1-fa.html
24. Olweus D. Annotation: Bulling at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. J Child Psychol Pschiatr Allied Discip.

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]

1994;35: 1171-90. https://psycnet.apa.org/record/1995-11543-001

25. Sinha A.K, Singh R.P. Adjustment inventory for school students (AISS). National Psychological Corporation. India. https://www.studocu.com/in/document/jamia-millia-islamia/guidance-counseling/aiss-adjustment-inventory-of-school-students-is-a-intelligence-test/4779127
26. Pontzer D. A theoretical test of bullying behavior: Parenting, personality ,and the bully/victim relationship. J fam violence. 2010;25(3): 259-73. https://link.springer.com/article/10.1007/s10896-009-9289-5
27. Zandavanian A, Daryapoor E, Jabarifar T. The relationship between school climate and bullying behavior in high school students of Yazd. J Edu Sci. 2014;20(2): 45-62. [Persian]. https://education.scu.ac.ir/article_10743.html?lang=en
28. Pourvali H, Soltan M. Determining the characteristics of psychometrics validity, validity, norms of Sinha and Singh's adolescent adjustment questionnaire. [Thesis]. Islamic Azad University, Kish. https://samanketab.roshdmag.ir/fa/article/24198/
29. Doodman P. The Relationship between Parenting Practices and Accountability of High School Students in Mehr Town, 2015-2016 (Iran) Parvaneh Doodman* . Qom Univ Med Sci J. 2018; 12 (4) :51-60 . http://journal.muq.ac.ir/article-1-1058-fa.html
30. Afrasiyabi N, Fazlillahi S. The role of cultural intelligence and social capital in social responsibility of secretaries. 2019;27(12): 47-57. [Persian]. magiran.com/p1950880.
31. Atef vahid M, Nasr Esfahani M, Fatholahi P, Shojaei M. Standardization of the California Psychological Questionnaire. IJPCP. 2006;11(4): 371-8. [Persian]. http://ijpcp.iums.ac.ir/article-1-41-en.html
32. Ahmadi M, Hatami H, Ahadi H. A study of the effect of communication skills training on the female students' self-efficacy and achievement. 2013;16(4):105-118. J New Approach Educ Admin. [Persian]. https://dorl.net/dor/20.1001.1.20086369.1392.4.16.6.6
33. Bahadori J, Habibi R. The effectiveness of communication skills training on academic motivation and academic adjustment of high school students. J Educ Sci. 2017;10(39): 151-73. [Persian]. https://www.sid.ir/en/journal/ViewPaper.aspx?ID=601986
34. Hejazi E, Babakhani N, Ahmadi N. Effectiveness of interpersonal communication skills training on aggression and impulsive behaviors among high school students. J Res Educ Sci. 2018;12(40): 25-38. https://dx.doi.org/10.22034/jiera.2018.69297
35. Karimi H, Hemati A, Haghighi M, Ahmadpanah M, Mohammad beige H. Comparing the effectiveness of group anger management and communication skills training on aggression of marijuana addicted prisoners. J Res Behav Sci. 2013;11(2): 129-138. https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=202127
36. Sabzi N, Foulad Chang M. The effectiveness of communication skills training on perceived competence and happiness of male students in the sixth grade of elementary school in Shiraz. Knowledge

[Downloaded from jpmed.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.30505/11.1.27]